

Şefkat mi, Küçümseme mi?
Yaşçı Dil (*Elderspeak*) Kavramının Türkçe Literatüre Kazandırılması

Compassion or Condescension?
Introducing the Concept of Elderspeak into the Turkish Scholarly Discourse

Çağlar ÖZBEK*
Müesser ÖZCAN**
Elif Aylin YÜCE YÖRÜK***
Sibel ARGUVANLI ÇOBAN****
Ümmühani ÖZEL TÜRKCÜ*****

Öne Çıkanlar:

- Yaşçı dil, yaşlı ayrımcılığının göz ardı edilmiş önemli bir boyutudur.
- Yaşçı dil kullanımı, yaşlılar üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır.
- Ülkemizde yaşçı dil kullanımını ortaya koyan tanımlayıcı çalışmalara gereksinim vardır.
- Yaşçı dil kullanımına yönelik eğitim müdahaleleri yaşlı ayrımcılığını önlemeye katkı sağlayabilir.

Öz: Yaşlılık çalışmaları, özellikle son 30 yılda hızla artan bir önemde bilimin alanına girmiştir. Akademik dünyanın uzunca bir süredir hemhâl olduğu bu alan, son yıllarda sosyal bilimlerin de ilgisinin artmasıyla disiplinlerarası bir hâle bürünmüştür. Yaşlı ayrımcılığı ise toplumsal alanda, özellikle COVID-19 pandemisi ve sonrasında oldukça görünür hâle gelmiştir. Geleneksel toplumlardan, sanayileşmiş/kentleşmiş modern toplumlara doğru evrilen sürecin yaş ve yaşlı ayrımcılığını ortaya çıkardığı söylenebilir. Yaşlı ayrımcılığı sadece bireysel olarak değil kurumsal olarak da uygulanmaktadır. Sağlık hizmetlerini sağlayıcılar başta olmak üzere, yaşlı bireylerle iletişim hâlinde olan herkesin yaşlı ayrımcılığının aktörü olabileceği kabul edilmektedir. Bu derleme yaşlı ayrımcılığının farklı bir kategorisi olarak ortaya çıkan “yaşçı dil” (*elderspeak*) kavramını Türkçe literatüre kazandırmak, yeni çalışmalara öncü olmak, dil ve iletişim üzerinden oluşan yaşlı ayrımcılığına dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaşçı dil, Yaşlı ayrımcılığı, Yaşlılık, İletişim.

Highlights:

- Elderspeak is an important yet overlooked aspect of ageism.
- Use of elderspeak has negative effects on the elderly.

* Doç. Dr. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi ABD, Muğla, caglar@mu.edu.tr. ORCID: 0000-0003-2136-2505

** Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü, Tıp Tarihi ve Etik ABD / Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yaşlı Sağlığı ABD, Muğla, muesserozcan@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2401-7101

*** Uzman Dr. Muğla İl Sağlık Müdürlüğü / Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yaşlı Sağlığı ABD, Muğla, elfaylinyuce@hotmail.com. ORCID: 0000-0001-9970-9455

**** Prof. Dr. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Fethiye Sağlık Bilimleri Fakültesi, Gerontoloji Bölümü, Gerontoloji ABD, Muğla, sibelarguvanlicoban@mu.edu.tr. ORCID: 0000-0002-8844-4153

***** Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü, Tıbbi Biyokimya ABD / Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yaşlı Sağlığı ABD, Muğla, ummuhani@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2244-7965

- There is a need for descriptive studies that reveal the use of elderspeak in our country.
- Educational interventions on the use of elderspeak can contribute to prevention of ageism.

Abstract: The field of aging studies has garnered significant scholarly attention, particularly over the past three decades. While this domain has long been a focus of medical sciences, it has increasingly evolved into an interdisciplinary field with the growing engagement of social sciences. Ageism has become particularly visible in societal discourse, especially during and after the COVID-19 pandemic. The transition from traditional societies to industrialized and urbanized modern societies has played a crucial role in the emergence of age discrimination. Ageism manifests not only at the individual level but also at an institutional one. It is widely acknowledged that individuals who interact with older adults, particularly healthcare providers, may inadvertently or systematically contribute to ageist practices. This review aims to introduce the concept of “*yaşçı dil*” (elderspeak) which has emerged as a different category of ageism, to the Turkish literature, to pioneer new studies, and to draw attention to ageism that occurs through language and communication.

Keywords: Elderspeak, Ageism, Old age, Communication.

Summary: The term "elderspeak", which describes a specific communication style used by caregivers when interacting with older adults, particularly those with cognitive impairments, has its roots in societal attitudes toward aging and older individuals. This communication style is characterized by simplified language, exaggerated intonation, and affectionate terms that are often perceived as patronizing. The concept of elderspeak emerged from the observation that caregivers frequently modify their speech patterns when addressing older adults, especially individuals with dementia. While these modifications typically aim to convey warmth and support in interactions, they may unintentionally reinforce negative stereotypes about aging and cognitive decline (Schroyen *et al.* 2016; Zhang *et al.* 2020). Research has shown that elderspeak can lead to increased feelings of powerlessness and reduced self-esteem among older adults, as they may perceive this form of communication as infantilizing (Williams *et al.* 2009; Shenoy *et al.* 2023).

The academic studies on elderspeak began in the late 20th century, as researchers such as Hummert and Ryan (1996) laid the groundwork for understanding its defining characteristics and effects. Their studies highlighted the linguistic features of elderspeak, including diminutives, collective pronouns, and exaggerated prosody—elements frequently used by caregivers to facilitate communication with older adults (Fukaya *et al.* 2004; Fukaya *et al.* 2009). Subsequent research expanded upon these foundational studies, examining the impact of elderspeak on residents' behaviors, particularly in nursing home settings where this communication style is highly prevalent (Williams *et al.* 2009; Williams *et al.* 2017).

The recognition of elderspeak as a form of ageism has led to calls for more person-centered communication approaches in elder care. Interventions aimed at reducing the use of elderspeak and promoting respectful communication have been developed and implemented across various healthcare settings. For instance, training programs for nursing staff have been designed to raise awareness about the consequences of elderspeak and to encourage the use of more respectful and engaging communication strategies (Alden & Toth-Cohen 2014; Happ 2022). These initiatives are crucial in fostering an environment that respects the dignity and autonomy of older adults, ultimately enhancing their quality of life and care experiences (Noriega *et al.* 2023).

In conclusion, elderspeak is deeply intertwined with societal attitudes toward aging and older adults. Although often used with good intentions, the consequences of elderspeak practices highlight the need for a transition toward more respectful and person-centered communication in elder care. Ongoing research and educational initiatives are essential to addressing the complexities of this communication style and promoting a more equitable approach to interacting with older individuals. This review advocates for the adoption of the term “*yaşçı dil*” in Turkish discourse as a direct equivalent to the internationally recognized “elderspeak” with an emphasis on its inherently discriminatory nature. Additionally, it asserts that educational programs implemented in Türkiye will serve as valuable interventions in preventing ageism.

Giriş

Yaşlılık ve yaşlanma olguları uzun yıllardır biliminin odağında yer almaktadır. Sosyal bilimler alanında yaşlılık genel olarak toplumsal düzlemdeki dezavantajlılığı tanımlamak için kullanılmaktadır. Bununla birlikte geleneksel toplumlarda yaşlı bireylere çoğunlukla büyük bir saygı gösterilir. Yaşça büyük olan insanlar toplum içerisinde önemli konularda söz hakkına sahiptirler hatta son sözü söylerler. Sanayileşmiş toplumlarda ise yaşlılar hem aile içinde hem de toplumsal zeminde yetkeden yoksun olma eğilimindedirler. Yaş nedeniyle emekli olup işgücünden çıktıklarında ise, yaşamlarının önceki dönemlerine göre gelirlerinde ve statülerinde önemli bir düşüş olur (Özen & Özbek 2017, 549). Hem ekonomik hem de sosyo-kültürel olarak yaşanan bu düşüş, toplumsal alanda da ayrımcılığı pekiştirmektedir. Yaşlı nüfusun artışı, dünyanın geçtiğimiz dönemde geçirdiği COVID-19 pandemisinin de etkisiyle, hali hazırda var olan “yaşlı ayrımcılığı” olgusunu hızlı bir şekilde gündeme taşımıştır. Yaşlı ayrımcılığı bugün, tüm dünyada hem gündelik ilişkilerde hem de kurumsal düzeyde karşımıza çıkmaktadır. Tek başına pandemiye bu ayrımcılık türünün ortaya çıkmasında/güçlenmesinde sorumlu tutmak mümkün değildir. Özellikle son yıllarda ulus-devletlerin “emeklilik” sistemleri üzerine yürüttüğü düzenlemeler yaşlı nüfusun üretkenlikten kopmuş (çalışma hayatının dışında) olarak algılanması nedeniyle sosyal refah sisteminde “yük” olarak algılanmalarına neden olmaktadır. Bu ve bunun gibi sosyolojik nedenlerle yaşlı ayrımcılığı, günümüzün en önemli ayrımcılık biçimlerinden biri hâline gelmiştir. Yaşlı ayrımcılığının birçok biçimi olmakla birlikte, dil ve iletişimde ortaya çıkan ve yaşlılara yönelik kullanılan “yaşçı dil” (*elderspeak*) bugüne kadar üzerinde durulmamış olgulardan biridir. Uluslararası literatürde 1990’lı yıllarla birlikte tartışılmaya başlanan kavramın, Türkiye’de sınırlı sayıda çalışmada “yaşlı konuşması” olarak kullanılması olgunun ayrımcı boyutunu vurgulamamaktadır. Hâlbuki yaşlılara yönelik kullanılan dilin yaşlılar üzerinde olumsuz etkiler yarattığı ve bunun da yaşlı ayrımcılığına yol açtığı bilinmektedir.

Geleneksel toplumlardan modern toplumlara doğru evrilen sürecin yaşlı ayrımcılığını ortaya çıkardığı söylenebilir. Yaşlı ayrımcılığı sadece bireysel olarak değil kurumsal olarak da uygulanmaktadır. Bunun yanında yaşlıların kendilerine yönelik gösterdikleri tutum ve yargılar da ayrımcılık içerisinde değerlendirilebilir. Yaşlı bireylerin kendi yaşlanmasına ilişkin olumsuz düşünceleri bilişsel işlevlerin bozulmasına yol açabilmektedir. Bununla beraber yaşlanmaya ilişkin olumlu düşünceler ise yaşam süresinin artmasına yardımcı olabilmektedir. Araştırmalar, yaşlanma ile ilgili kaygıların yüksek düzeyde yaşlı ayrımcılığı tutumlarıyla ilgili olduğunu belirlemektedir (Demir Dikmen 2023).

Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayınlanan “Küresel Yaş Ayrımcılığı Raporu”na göre yaş ayrımcılığını azaltmak için üç temel strateji belirlenmiştir: (i) Politikalar ve yasalar herhangi bir yaş grubuna yönelik ayrımcılığı azaltmak için kullanılabilir, (ii) İlköğretimden üniversiteye kadar tüm eğitim kademelerinde yaşa dayalı ayrımcılığı azaltmak için müdahalelerde bulunulabilir ve (iii) Farklı kuşaklardan insanlar arasındaki etkileşimi arttırmaya yönelik yatırımlar yapılabilir (WHO 2021). Bu anlamda yaşlı ayrımcılığının önlenmesi için kuşaklararası etkileşimin artırılması, yerel yönetimlerin yaşlılarla ilgili sosyal hizmet politikalarının güçlendirilmesi, aktif yaşlanma olgusunun eğitim kurumları başta olmak üzere kamu kurum ve kuruluşları tarafından dikkate alınması, sağlık ve bakım hizmetlerindeki bürokrasinin yaşlılara yönelik kolaylaştırılması gerekmektedir.

Yaşlı ayrımcılığı ile ilgili çalışmaların günümüzde sıklıkla sağlık hizmeti sağlayıcılar üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Kılıç’ın (2017) Türkiye’deki yaşlı ayrımcılığı konusunda 45 akademik çalışma üzerinden yaptığı analiz ve sınıflandırmaya göre, bütün çalışmaların hekimler, hemşireler ve bakım hizmeti sağlayanlarla gerçekleştirildiği görülmektedir. Ancak yaşlı ayrımcılığının sadece sağlık hizmetlerinde çalışanlar tarafından değil, toplumun her kesiminde

yer alan ve yaşlı bireylerle etkileşim halinde bulunan çalışanları da kapsadığının altının çizilmesi gerekmektedir. Bu ayrımcılık türü birçok şekilde ortaya çıkabileceği gibi, toplumsal olarak en sık karşılaşılan biçiminin yaşlı bireylerle iletişimde ortaya çıktığı görülmektedir. Uluslararası literatürde “elderspeak” olarak kullanılan kavramın Türkçe literatürde “yaşlı konuşması” olarak çevrildiği görülmektedir. Bu derleme, yaşlı ayrımcılığının bir türü olarak ortaya çıkan “elderspeak” kavramının Türkçede “yaşçı dil” olarak kullanımını önermektedir. “Elderspeak” kavramının ayrımcı bir dile referans vermesinden ötürü, kavramın “yaşlı konuşması” olarak çevirisinin, kavramın içeriğini karşılamadığı düşünülmekte, bu nedenle bu derlemede kavramın Türkçe kullanımında ayrımcılık vurgusunu da içeren “yaşçı dil” olarak kullanılması önerilmektedir.

Yaşlı Ayrımcılığının “Yeni” Kategorisi: Yaşçı Dil

İnsan yaşamının temel taşı olan dil, kültürün en etkili aktarıcısıdır. Dolayısıyla dili kültürden ayrı düşünmek olası değildir (Bakiner Çekin & Çalışkan 2020, 163-164). Dil, bilişsel, sosyal ve kültürel unsurlar gibi birçok faktörden etkilenen karmaşık ve çok yönlü bir olgudur. Dil ve kültür arasındaki etkileşim, dil kalıpları ve iletişim tarzlarının şekillendirilmesinde önemli bir rol oynar (Ting 2023). Kültürel etkileşimin derecesine bağlı olarak tonlama, telaffuz ve dil bilgisi gibi belirli dilsel özelliklerin edinilmesi etkilenebilir (López & Garcia 2024). Dil, içeriğinde kültürden parçalar taşır ve bu parçalar ses ve sembollerle aktarılır. Kültür, bir dile ait kelime zenginliği ile doğrudan ilgilidir. Mevcut kelime varlığı, insanların kendilerini ifade ederken bir araya getirerek oluşturdukları bütünlük ve kurallı kullanım çerçevesinde anlam kodlarını içerir. Böylelikle toplumsal anlaşıma biçiminin parametreleri kurulmuş olur (Bakiner-Çekin & Çalışkan 2020).

Dil ve kültürün tüm bu özelliklerinin yanı sıra toplum içerisinde bireyler birbirleriyle iletişim kurarken konuşma tarzlarını da oluşturma sürecini deneyimlemektedirler. Yetişkinlerin çocuklar ya da yaşlı bireyler ile konuşurken kullandıkları kelimeler ve ses tonu gibi dil özelliklerini ayarlamaları buna örnek olarak verilebilir. Dil alanında çeşitli ayarlamalar yapmak ve yaşlılara özgü konuşmak, sosyo-kültürel çevrenin doğal bir parçasıdır (López & Garcia 2024). Yaşçı dil kullanımının bölgesel, durumsal ve dilbilimsel olarak değerlendirildiği araştırmalarda yaşlılara özgü konuşmaya yönelik olumsuz tutumlara ve sonuçlara odaklanıldığı ancak bu sonuçların ilgili ülkelerin tamamını temsil etmediği belirtilmektedir (Lee & Lee 2021).

Yaşlı ayrımcılığı konusunda yapılan çalışmalar genellikle yaşlı istismarı (*elder abuse*) üzerine odaklanmaktadır. Ancak ayrımcılığın gizli kalmış boyutlarından biri de yaşçı dil kullanımıdır. Dilde ortaya çıkan bu ayrımcılık biçimi, emredici konuşma (*patronizing speech*) veya ikincil bebek konuşması (*secondary baby talk*) olarak da bilinir (Lowery 2013). Bebeklerle etkileşim kurarken iletişim tarzını ve özellikle dili değiştirmek normal kabul edilen bir eğilimdir. Benzer şekilde, yaşlı hastalarla etkileşimleri sırasında sağlık çalışanlarının da benzer bir dil kullandığı bilinir (Zhang *et al.* 2020). Yaşçı dil, yavaş konuşma, basit kelime dağarcığı, azaltılmış gramer karmaşıklığı ve tekrarı içerir. Yapılan araştırmalar, bilişsel olarak sağlıklı yaşlıların yaşçı dili, patronluk taslayan, sinir bozucu ve küçümseyici bulduğunu öne sürmektedir (McLaughlin 2020, 22). Bunların yanında konuşmada bebeksi ifadeler, azarlayıcı ya da küçük düşüren bir üslup ve abartılmış bir kibarlık ya da emir cümlelerini de içermektedir. Yine iletişimde az önce söylenenleri tekrar etmek ya da başka bir ifadeyle tekrarlamak, kulağa soru gibi gelen ifadelerde bulunmak, konuşurken şarkı söyler gibi bir ses kullanmak, ses perdesini ve tonunu değiştirmek, kelimeleri abartarak tonlamak da yaşçı dile örnek olarak verilebilir (Simpson 2022, 1). Yaşçı dil kullanımı bütün yaşlı gruplarını etkilemektedir. Herhangi bir hastalığa sahip olsun ya da olmasın yaşlı bireylerin, kendilerine yönelik yaşçı dil kullanımından olumsuz etkilendikleri bilinmektedir. Shaw ve Gordon 2021 yılında demans hastaları ile yaptıkları çalışmada katılımcıların bu dili aşağılayıcı bulduğunu belirtmektedir (aktaran Henry *et al.* 2024).

Tablo1. Yaşçı Dil ve Demans Hastaları Üzerine Olumsuz Etkileri

İletişim Biçimi	Demans Hastaları Üzerindeki Etkileri
Kısa cümleler kullanma	Özgüvende azalma
Yüksek perdeden yavaş konuşma	Bakıma karşı direnç
Basit kelime haznesi ve dilbilgisi	Ajitasyon
“Biz” ve “Bizim” gibi çoğul zamirlerin kullanımı	Duygusal patlamalar
Basit kelimelerin kullanımı	Sözlü ve fiziksel saldırganlık, depresyon
İyi çocuk / İyi kız, Canım, Tatlım	İletişimi reddetmek

Kaynak: Zhang vd. 2020, 3.

Yaşlı ayrımcılığı türleri ve yaşçı dil özelinde, her toplumun kendi kültürel dokularının da ayrımcılığın düzeyini belirleyeceğinin altı çizilmelidir. Yapılan araştırmaların büyük bir kısmının Batı toplumlarını referans alıyor olması, farklı kültürel yapılarıdaki yaşlılık algısını ve yaşlı ayrımcılığını tanımlamak için yetersiz kalmaktadır. Yaşa dayalı kalıp yargılar toplumların kültürleri kadar çeşitlidir. Yaşa dayalı kalıp yargılar yaşlı kişilerin toplumsal entegrasyonlarını olumsuz şekilde etkilemektedir. Yaşlıların sosyal politikalara adaptasyonlarının sağlanması, sosyal hizmetlerden yararlanmalarının kolaylaştırılması ve kuşaklararası etkileşimin artırılması ile toplumsal entegrasyonlarının artırılması kolaylaşacaktır (Gül Ünlü 2021, 66). Örneğin Tablo 1’de görüldüğü gibi, canım (*dear*) ya da tatlım (*honey*) gibi ifadeler, Türkiye için sadece yaşlılara yönelik değil, tüm yaş grubundan insanlara yönelik kullanılan ifadelerdir. Bu ifadelerin Türkiye’de yaşlılara yönelik ayrımcı bir dil olarak değerlendirilmemesi de söz konusu olabilir. Ya da hekimlerin muayene için karşılaştıkları yaşlı bireylere “amca”, “teyzeciğim” gibi ifadelerin yaşçı dil literatürüne göre ayrımcılık içerdiği düşünülse de Türkiye’nin ve özellikle bazı bölgelerinin kültürel dokusu dikkate alındığında, yaşlı bireyler tarafından “sahiplenici” ve “güvende hissettirici” bir dil olarak algılanması da mümkündür. Bu nedenle her toplumun kendi iletişim özelliklerine göre değerlendirmesini yaparak uluslararası karşılaştırmaları ortaya koyması önemlidir.

Araştırmalar Ne Söylüyor?

Yaşçı dil konusunda akademik araştırmalara, Hummert ve Ryan (1996) ve Kemper (1994) gibi araştırmacıların, bu dilin özellikleri ve etkilerini belirlemek için yürüttükleri çalışmalar zemin hazırlamıştır. Başlangıçtaki çalışmalar, yaşlılarla iletişimi kolaylaştırmak amacıyla bakım verenler tarafından sıklıkla kullanılan küçültme ifadeleri, ortak zamirler ve abartılı prozodi gibi yaşçı dilin dilsel özelliklerini ortaya koymuştur ve bu çalışmalar daha sonra yapılan araştırmalara temel olmuş, diğerleri bu sonuçlar üzerine inşa edilmiştir (Fukaya *et al.* 2004; Fukaya *et al.* 2009). Bu süreçte yaşlılara özel geliştirilen bu iletişim tarzının daha yaygın olduğu huzurevi ve bakım merkezlerinde yaşçı dile karşı yaşlıların gösterdiği tepkileri inceleyen çalışmaların (Williams *et al.* 2003; Williams *et al.* 2004; Cunningham & Williams 2007; Williams *et al.* 2009) sayısının giderek arttığı görülmektedir.

Araştırmalar; yaşçı dilin bir yaşlı ayrımcılığı biçimi olarak kabul edilmesini, yaşlı bakımında birey merkezli iletişim yaklaşımları ile uygun iletişim dilinin kullanılmasının önemini vurgularken, Dünya Sağlık Örgütü başta olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlar kamuoyunun dikkatini bu konuya çekmek amacıyla destek vermiştir (WHO 2021). Bu süreçte çok sayıda araştırmacı ve ilgili meslek örgütleri ile birlikte yaşçı dilin kullanımını azaltmayı ve saygılı iletişimi teşvik etmeyi amaçlayan müdahaleler geliştirilmiş ve çeşitli sağlık hizmeti ortamlarında örnek uygulamalar olarak uygulanmıştır. İlk önce ve en çok hemşirelere yönelik eğitim

müdahalelerini içeren araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Özellikle Williams vd. (2003; 2004) tarafından yürütülen bu çalışmalar, yaşçı dilin sağlık bakım alanında kullanımı ve etkilerinin anlaşılmasına önemli katkılarda bulunmuştur. Yaşçı dilin genellikle sevecen veya destekleyici olma niyetiyle kullanılmasına karşın yaşlı hastalarda, özellikle de demans hastalarının benlik saygısı ve davranışları üzerinde olumsuz etkileri olduğu görülmüştür. Williams ve Herman (2009) tarafından yapılan araştırmada yaşçı dilin kullanımı, demans hastalarının bakıma karşı direnç göstermeye yol açabileceğini ortaya koymuştur. Bu çalışmada demans hastalarının yaşçı dil kullanımına gösterdiği tepkileri incelemek için bir yazılım programı geliştirilmiştir. Çalışma sonuçları, yaşçı dilin hastalarda yüksek sesle konuşma, çılgık atma, bağırma ve ağlama gibi olumsuz tepkileri tetiklediğini ortaya koymuştur. Araştırmacılar tarafından hastaların gösterdiği bu tür olumsuz tepki ve çıkarılan seslerin hemşirelik bakımı üzerinde bakım verme kalitesini düşürücü etkisi olabileceği gerekçesi ile hemşirelerin yaşçı dil kullanımından kaçınmaları önerilmiştir.

Aynı araştırmacılar tarafından yürütülen bir diğer araştırmada (Williams *et al.* 2009) demanslı yaşlıların gündelik konuşmaya kıyasla yaşçı dil kullanımında daha yüksek bir dirençle bakıma karşı çıktıkları gözlemlenmiştir. Araştırmacılar uygun iletişim eğitimi müdahalesinin yaşlılarda ortaya çıkan bakıma direnci azaltmaya yardımcı olduğunu dile getirmektedir. Williams vd. tarafından yaşçı dil kullanımı ve ortaya çıkardığı sorunları çözmek amacıyla “*The Changing Talk*” (CHAT) isimli bir eğitim müdahalesi geliştirilmiştir (Coleman vd. 2015). Bu müdahale, huzurevi personelinin yaşlılarla iletişimlerinde daha birey merkezci bir iletişim stratejisi benimsemeleri için eğitilmesini hedeflemektedir. Geliştirilen bu eğitim müdahalesi çeşitli araştırmalarda kullanılmış ve eğitimin etkili olduğu; CHAT programı sayesinde iletişim becerilerini geliştiren sağlık profesyonelleri ile yaşlılar arasında daha saygılı ve etkileşimli bir iletişim oluşturulabildiği, dolayısıyla genel bakım kalitesini arttırmaya katkı sağladığı bildirilmiştir (Williams *et al.* 2020; Coleman *et al.* 2022; Williams *et al.* 2023).

Hemşirelerin dışında diğer sağlık profesyonellerine yönelik araştırmalar da dikkat çekicidir. Örneğin; yaşçı dilin etkileri hakkında farkındalık yaratmak ve daha saygılı, uygun iletişim stratejilerinin kullanımını teşvik etmek için yaşlılarla çalışan iş ve uğraş terapistlerine yönelik bir eğitim programı tasarlanmıştır (Alden & Toth-Cohen 2014). Alden ve Toth-Cohen tarafından geliştirilen bu eğitim modülü pilot bir atölye çalışması ve üç çevrimiçi oturumu içermektedir. Bu çalışmada yaşlılarla çalışan iş ve uğraş terapistlerinin, yaşçı dil kullanımını tespit etme ve düzeltme, yaşlılarla hassas konular hakkında iletişim kurma ve bu eğitimi alan katılımcıların işyerinde diğer profesyonellere yaşçı dil konusunda uygun iletişim tekniklerini öğretme becerileri üzerindeki etki incelenmiştir. Araştırmacılar eğitim programlarının profesyonellerin bu konudaki farkındalığını ve becerilerini artırabileceğini; farklı meslek gruplarında ve daha fazla sayıda katılımcıyla, uzun sürelerle yayılmış yeni çalışmalar yapılmasını önermektedir.

Schroyen vd. (2018) çalışmalarında, onkoloji alanında 40 hekim ve tıp öğrencisi ile, yaşlanma algısı ile yaşçı dil kullanımı arasındaki ilişkiyi objektif olarak araştırmak için 40 ve 70 yaşındaki iki kurgusal hastaya endokrin tedavisini açıklayan podcastler kaydetmiştir. Bulgular, katılımcıların yaşlı hastaya tedaviyi açıklarken daha kısa ifadeler kullandıklarını ve daha fazla tekrar yaptıklarını göstermektedir. Bu çalışma, hekim ve tıp öğrencilerinin yaşlı hastalara tedaviyi açıklarken yaşçı dil kullandığını göstermektedir. Ayrıca, çalışmada yaşlanmaya yönelik daha olumsuz bir bakış açısına sahip katılımcıların, yalnızca yaşlı hastaya değil, 40 yaşındaki hastaya yönelik açıklamalarında da farkında olmadan daha düşük konuşma hızı ve daha kısa ifadeler kullandıkları belirlenmiştir.

Yaşçı dilden arınmada eğitim müdahalelerinin, yaşlıların saygınlığına ve özerkliğine saygı

duyan bir ortamın oluşmasına katkı sağladığı ve böylelikle yaşlıların yaşam kalitelerine dolayısıyla bakım deneyimlerinin iyileştirilmesine destek olduğu bildirilmektedir. Örneğin; İspanya’da huzurevi profesyonellerinin, yaşlıların çocuklaştırılmasını (*infantilization*) önlemeyi amaçlayan bir çalışmada; haftada iki gün ara ile toplam dört oturumdan oluşan yaşlı hakları, yaşlı ayrımcılığını önleme ve yaşlı ile uygun iletişim konularını içeren kısa bir psiko-eğitim programı müdahalesi ile eğitim alan ve almayan grup arasındaki fark değerlendirilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, eğitimi tamamlayan grubun, eğitim almayan gruba göre yaşlılara yönelik çocuklaştırma ve olumsuz kalıp yargılarda anlamlı bir düşüş olduğu görülürken, insanî yaklaşımda anlamlı bir değişiklik olmadığı bulunmuştur. Araştırmacılar yaşlı bakımında bir değişim kültürünü teşvik etmek için bu tür eğitim müdahalelerine ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır (Noriega *et al.* 2023).

Daha önce de vurgulandığı gibi yaşçı dil ve etkilerini içeren çalışmalar en çok sağlık hizmetleri alanında yoğunlaşmaktadır. Bu alana özgü ortak rehberler oluşturulmaya başlandığı ve hizmet içi eğitimde çoğunluğunun ortak referans olarak alındığı görülmektedir. Ancak yaşçı dil yaşamın tüm alanlarında rastlanan bir tutum haline gelmiştir ve kültürler arasındaki etkisi değişkendir. Bu konuda özellikle Asya ve Uzakdoğu çalışmaları farklılıkları vurgulamaktadır. Çalışmalar bazı kültürlerde genellikle olumsuz olarak algılanmasına karşın yaşçı dilin etkisinin bazı kültürlerde aynı olmadığını göstermektedir (Park & Kim 1992; Levy & Langer 1994). Rayn tarafından 1986 yılında tanımlanan “Yaşlanmada İletişim İkilemi Modeli” (*The Communication Predicament of Aging Model -CPA*) farklı kültürlerde, yaşçı dilin kullanımı ve bu dile yüklenen değer belirlenmesinde yol gösterici olmuştur (Ryan vd. 1986). “Yaşlanmada İletişim İkilemi Model”ine göre, yaşlılarla kurulan iletişim, tarafların zihninde yaşlanma önyargıları doğrultusunda şekillenir ve bu önyargılar kültürler arasında önemli farklılıklar gösterebilir.

Yaşçı dil hakkında yapılan araştırmaların çoğu Batı toplumlarına ve kültürüne odaklanmış olup, diğer kültürlerde yapılan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Oysa kültürel değer ve inançlar göz önünde bulundurulduğunda Doğu ve Batı toplumları arasında farklı görüş ve tutumların ortaya çıkması muhtemeldir. Toplumların aile tanımı, akrabalık ilişkilerine yükledikleri değer ve sosyolojik yapıları yaşlıların toplumdaki yeri ve önemini de belirlemektedir. Bazı toplumlarda yaşlılar, geleneksel ailevi bağlılık anlayışı nedeniyle yüksek saygı görmektedir. Örneğin; bazı araştırmacılar Asya kültüründe Konfüçyüsçü yaşam anlayışının güçlü etkisinin bir sonucu olarak ailevi bağlılığı temel bir değer olarak kabul eder ve felsefenin toplumda yaşlıya verilen değeri belirlediğini öne sürerler (Bellah *et al.* 1985; Chee 2011). Bununla birlikte araştırmalar, Asya’da geleneksel değerler, yaşlılar hakkında olumlu bir bakış açısı oluştursa da yaşlanmaya dair olumsuz önyargıların toplumda yaygın olduğunu göstermektedir (Park & Kim 1992; Levy & Langer 1994). Ayrıca kültürlerarası yaşlanma önyargıları üzerine yapılan çalışmalar, Doğu ve Batı toplumlarının yaşlıları nasıl kalıplaştırdığı konusunda büyük farklılıklar göstermediğini ortaya koymuştur. Her iki kültürde de yaşlılar genellikle daha bağımlı ve daha az yetkin olarak görülmektedir (Ryan 2010).

Koreli sağlık çalışanlarının yaşçı dili nasıl algıladıkları ve yaşçı dil kullanımını etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yürütülen çalışmada; sağlık çalışanının yaşçı dili genellikle uygun bulmadığı ancak bilişsel gerileme gösteren 70 yaş ve üstü hastalarla konuşurken bunun kısmen kabul edilebilir olarak algılandığı “Yaşlanmada İletişim İkilemi Modeli” ile uyumlu olduğu görülmüştür. Ayrıca, çalışmada yaşla ilgili olmayan faktörlerin, örneğin sınırlı eğitim düzeyi, daha az prestijli mesleki geçmiş ve görünür engellerin, Kore’de yaşçı dil kullanmada etkili olduğu bildirilmektedir. Bununla birlikte katılımcıların bazıları tarafından açık uçlu sorulara verdiği yanıtlarda, yaşçı dilin hastane içinde ve dışında sıkça gözlemlendiğini, birçok durumda sağlık

profesyonelleri yaşlı hastalara karşı olumlu duygularını ifade etmek amacıyla da bu konuşma tarzını benimsedikleri dile getirilmiştir (Lee & Lee 2021). Kùltürler arasındaki farkı konu alan bazı çalışmalarda; Çin ve Japonya gibi Asya ÷lkelerindeki katılımcıların, Avustralya gibi Anglo-Sakson ÷lkelerindeki katılımcılara kıyasla yaşlanmaya ilişkin daha olumsuz algılara sahip olduğunu öne sür÷lmektedir (Harwood *et al.* 1996; Ota *et al.* 2002). Singapur'da yaşlanmaya ilişkin olumsuz önyargıların yaşlılarla iletişime etkisini araştıran bir diğerk çalışmada; yaşlı bakım merkezinde sağlıklı yaşlılara okul çağındaki çocuklar gibi hitap edilirken, demans hastalarıyla bebek gibi konuşulduğu gör÷lm÷ştür (Cavallaro *et al.* 2016).

Avrupa'da yürüt÷len çalışmalarda yaşçı dil kullanımı yaşlılar tarafından kabul gören bir tutum değildir. Ancak bazı çalışma sonuçları uzun süreli etkileşimi içeren ilişkilerde yaşlıların yaşçı dile karşı daha olumlu tepkiler verdiklerini ortaya koymaktadır. Örneğın; Almanya'da bir yaşlı bakım evinde hemşireler ile yaşlıların etkileşimleri ses kaydına alınarak söylem analizi ile incelenmiştir. Bulgular, Alman hemşirelerin ikincil bebek dili kullandığını ve bu konuşma tarzının özellikle orta yaşlı kadın hemşireler tarafından tercih edildiğini göstermiştir. İkincil bebek konuşmasının genellikle fiziksel olarak zayıf, kadın ve hemşireler tarafından ya çok az ya da oldukça fazla sevilen yaşlılara yöneltildiğı belirlenmiştir. İkincil bebek konuşmasının her zaman olumsuz etkiler yaratmadığını, bazı durumlarda yaşlıların son derece olumlu tepkiler verdiği ortaya konulmuştur (Sachweh 1998).

İsveç'te geriatri kurumlarında çalışan personel ve yaşlı bireyler arasında yaşçı dil kullanımı ve özelliklerinin değerdendirildiğı bir çalışmada dilin her alanında yaşçı dil kullanımının olduğu ancak çoğunun prozodi konusunda öne çıktığı saptanmıştır. Bununla birlikte ayarlamaların da çoğunlukla prozodik olarak yapıldığı ancak dilin diğerk alanlarında da ayarlamalar yapıldığı belirlenmiştir. İngilizceyle karşılaştırıldığında, İsveççe nispeten karmaşık bir prozodik yapıya sahiptir ve sıklıkla bir vurgu dili olarak adlandırılır (Samuelsson *et al.* 2013). Bu noktada her ÷lkede konuşulan farklı dillerin yaşçı dil kullanımı üzerinde farklı etkilerinin olabileceğı düşün÷lebilir. Nitekim yaşçı dil kullanım özellikleri bakımından İsveççe ve Korece konuşan sağlık personelinin yaşçı dil kullanım özelliklerinde dile özgü özelliklerin önemi vurgulanmaktadır (Lee & Lee 2021; Samuelsson *et al.* 2013). Kore dilindeki yaşlılara özgü konuşma ise İngilizcede gözlemlenen yaşlılara özgü konuşmanın özelliklerini paylaşır. Ancak İngilizceden farklı olarak, Korece'deki yaşlılara özgü konuşma çok belirgin, dil-özgü bir özelliğes sahiptir. Kore'de yaşlı bireylere yönelik stereotipleri tetikleyen ipuçlarının kültürel farklılıklar (bireysel ve grup kültürü gibi) nedeniyle farklı olması ve dolayısıyla yaşçı dilin kabul edilebilirliğinin farklı şekilde değerdendirilmesi mümkündür. Korece'nin onursal ve sade konuşma düzeyleri gibi dile özgü özellikleri yaşçı dil kullanımını ve algılanmasını da etkileyebilir (Kim *et al.* 2015). Kore'deki bir hastane ortamında sağlık profesyonellerinin yaşçı dil kullanımının uygunluğuna ilişkin algılarının incelendiğı çalışmada, sağlık profesyonellerinin Korece'de yaşçı dil kullanımının genel olarak uygunsuz olduğunu algıladıkları bulunmuştur (Lee & Lee 2021). Aynı çalışmada yaşçı dil kullanımının kültürel ve bağlamsal olarak hassas olup olmadığının, belki de yaşlanmayla ilgili olumsuz stereotipleri çağırştıran farklı ipuçlarını yansıtır yansıtmadığının araştırılmasına ihtiyaç olduğu belirtilmektedir. Farklı kültürlerde yaşçı dil kullanımını anlama sürecinde o toplumda konuşulan dilin temel bileşenlerini, yaşlanma ile ilgili stereotipleri ve kuşaklararası farklılıkları göz önünde bulundurmak uygun olacaktır.

Yaşçı dilin algılanmasının cinsiyete göre de değışkenlik gösterdiğini ortaya koyan araştırma sonuçları mevcuttur. Çalışmalar erkekler ile kadınların bu iletişim biçimine farklı tepkiler verebildiğini göstermektedir. Almanya ve Singapur'daki çalışmalar, yaşçı dilin neredeyse tamamen kadın huzurevi sakinlerine yöneltildiğini göstermektedir. Ancak bu çalışmalarda

katılımcıların da ağırlıklı olarak kadın katılımcılardan oluştuğu göz ardı edilmemelidir (Sachweh 1998; Cavallaro *et al.* 2016). Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir araştırmada (O'Connor & Rigby 1996) ise erkek ve kadın yaşlıların benzer düzeyde bebek konuşmasına maruz kaldıkları bildirilmiştir. Bununla birlikte, yaşlı kadınlar ve daha yüksek düzeyde bakımda bağımlılığı olan yaşlıların daha fazla yaşçı dile maruz kaldığı, bunun da yaş ve bağımlılığın cinsiyetten daha önemli bir faktör olabileceği sorusu araştırmacılar tarafından dile getirilmiştir (Cockrell 2020). Teply vd. cinsiyetin yaşçı dilin algılanması üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalarında bir huzurevi ortamında yaşlıların, yaşçı dil deneyimleme hissini simüle eden iki farklı senaryodan birini değerlendirmiştir. Senaryolar tamamen aynı olup, sadece hemşire yardımcısının cinsiyeti farklılık göstermiştir. Çalışma sonuçları yaşçı dilin genel olarak olumsuz algılandığını göstermiştir. Özellikle, erkek sağlık profesyoneli yaşçı dil kullandığında katılımcıların daha düşük pozitif duygu ve daha yüksek negatif duygu skoru olduğu bildirilmiştir. Ayrıca bulgular hem yaşlı erkeklerin hem de yaşlı kadınların yaşçı dil kullanımını, bir kadın yerine bir erkek tarafından kullanıldığında daha olumsuz algıladığını göstermektedir (Teply *et al.* 2023, 835).

Yaşçı Dil Kullanımının Yaşlı Bireyler Üzerinde Olumsuz Etkileri

Yaşlı ayrımcılığı, kötü fiziksel ve zihinsel sağlık, sosyal izolasyon ve yalnızlık, finansal güvencesizlik, düşük yaşam kalitesi ve erken ölümlle ilişkilidir (WHO 2021). Yaşlı ayrımcılığı (i) kurumsal, (ii) kişilerarası ve (iii) öz yönetimli yaş ayrımcılığı olmak üzere üç kategoride ele alınmaktadır. Kişilerarası yaşlı ayrımcılığı kapsamında önemli bir yer tutan yaşçı dilin, yaşlı bireyler üzerinde sağlık, refah, ekonomi ve insan hakları açısından ciddi sonuçları bulunmaktadır.

Yaşçı dil, yaşlılıkla en çok ilişkilendirilen durum olan hastalık süreçlerinde, sağlık profesyonelleri tarafından sıkça kullanılagelmektedir (Samuelsson *et al.* 2013; Williams *et al.* 2017). Özellikle bakım ihtiyacı doğuran Alzheimer hastalığı ve demans başta olmak üzere nöropsikiyatrik hastalıklar, yaşçı dil kullanımında risk faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır (Williams *et al.* 2017, 16-20; Williams *et al.* 2017; Shaw *et al.* 2022). Yaşlı bakım merkezlerinde yapılan çalışmalarda, yaşçı dilin yaşlı bireyler tarafından kontrol edici, küçümseyici olarak algılandığı, kişilerin saygınlığı ve deneyimlerini göz ardı ettiği, kişi merkezli bakımdan uzaklaşılmasına neden olarak tedaviye direnç ve antipsikotik kullanımlarında artışa neden olduğu tespit edilmiştir (O'Connor & Rigby 1996; Williams *et al.* 2017). Tüm bu durumlar kişilerin ruh sağlığı başta olmak üzere, doğru tedaviye erişiminin önünde engel oluşturabilmektedir. Sağlık hizmetlerine başvurmayı geciktirebilmekte ya da tedaviden tamamen vazgeçilmesine neden olmaktadır.

Her ne kadar iyi niyetli kullanılsa da aşırı basitleştirilmiş ve sevecen dil kullanımı bilişsel olarak sağlıklı bireylerde bile bilişsel gerilemeye yol açabilir. Literatürde “ikincil bebek konuşması” olarak da ifade edilen yaşçı dil, yaşlı bireylerin çocuksu olarak değerlendirilerek “yetersiz” veya “beceriksiz” olarak görülme ve devamında saygısız ve kaba davranışlara maruz kalmalarına neden olabilmektedir (WHO 2021). Yaşlı bireylerin işitme kaybı olduğu varsayımına yönelik yavaş yavaş ve yüksek sesle konuşulması, yaşlı bireyler tarafından konuşma içeriğinin bütün olarak kavranmasını zorlaştırır. Cümlelerin sonuna doğru vurgusu artan ya da abartılı ifadeler kafa karışıklığına neden olabilir. Soru eki ile pekiştirilen cümleler de yine kişilere soru gibi geleceğinden ifadenin anlaşılmasına ya da yaşlı bireyin cevap vermesi gerekiyormuş hissine kapılmasına neden olabilir (Simpson 2022).

Ülkemizde yapılan bir çalışmada gençler arasında yaşlılığın hastalık ve güçsüzlük dönemi olarak algılandığı tespit edilmiştir (Kılıç 2018). Bu tutum yaşlı bireylerle iletişimde basmakalıp ifadeleri güçlendirmekte ve devamlılığını sağlamaktadır. Toplumda kuşaklararası mesafe yaratarak gençlerin yaşlılarla arasındaki iletişimi, dayanışmayı ve anlayışı azaltabilmektedir. Kuşaklararası bilgi ve deneyim aktarımının azalmasına neden olabilmektedir.

Öz yönetimli yaşlı ayrımcılığı açısından ele alındığında yaşçı dil, yaşlı bireyin kendini çocuk olarak algılamasına, kendini daha az değerli hissetmesine ve özgüvenini kaybetmesine neden olabilir. Sürekli ne yapması gerektiği konusunda yönlendirilen yaşlıların karar verme yetisi zayıflayabilir (Williams *et al.* 2003). Bu durum demans hastalarında daha fazla olmak üzere, sağlıklı yaşlılarda bile bilişsel gerilemeye neden olarak sosyal etkileşimi sınırlandırabilir (Shaw *et al.* 2022). Yalnızlık, kızgınlık ve utanç duygularına neden olabilir. Yaşamın ilerleyen dönemlerinde yeni beceriler öğrenmenin mümkün olduğuna inanmayan, sosyal etkileşimi sınırlanan veya yalnızlık hisseden yaşlı bireyler depresyona yatkın hâle gelirler.

Kurumsal yaş ayrımcılığı bağlamında yaşçı dil, yaşlı bireylerin çalışma hayatında sürekli yaşlarına yönelik ifade ve şakalara maruz kalmalarına neden olarak bireyin stres düzeyini artırabilir (Spoelma & Marchiondo 2024). Yaşlı bireylerin yeniliklere açık olmadığı veya teknolojiye ayak uydurmada güçlük çekeceği önyargısı bireyleri çalışma hayatından uzaklaştırabilir. İşgücünden erken ayrılma, bunun sonucu edilgen bir vatandaş olma hissi, statü kaybı, yoksullaşma, dışlanma ve izolasyonla sonuçlanabilir. Yalnızca yaşa bağlı olarak çalışma hayatının sonlandırılması, bireyleri tek bir grup olarak değerlendirerek yaşlı bireyler arasındaki çeşitliliği gizleyecektir.

Yaşlı bireyler, kamu hizmetlerinden yararlanırken doğrudan göz teması ve etkileşimden uzak, bireyin kendisini ifade etmesine fırsat verilmeyen, acele ettirilen, doğrudan refakatçiye yönelik iletişime maruz kalması gibi nedenler yaşlı bireylerin kamu hizmetlerinden yararlanma olasılığını azaltmaktadır. Kendi kararlarını verebilen bireylerin, refakatçilerine söz hakkı verilmesi ve sürecin onlar adına yürütülmesi etik ve hukuki açıdan da uygun değildir. Kamusal alanlarda suça maruz kalma, şiddet ve istismar mağduru olma korkusu oluşturmaları nedeniyle yaşçı dil, yaşlı bireylerin sosyal olarak izole olmasına ve iletişimden kaçınmalarını tetikleyebilecektir.

Sonuç

Bugün hem uluslararası belgeler hem de ulusal çapta oluşturulan politikalar, yaşlı ayrımcılığını önlemeye yönelik önemli gündemler içermektedir. Nüfusun hızla yaşlanması, birçok açıdan yaşlılık olgusunun tartışmaya açılmasını gerektirmiştir. Çalışma hayatı, aktif yaşlanma, emeklilik politikaları, sağlık hizmetlerine erişim gibi tartışmaların ana ekseninde hiç kuşkusuz yaşlı ayrımcılığı yer almaktadır.

Yaşlı ayrımcılığının göz ardı edilmiş ancak oldukça önemli kategorilerinden biri “yaşçı dil” kullanımıdır. Türkiye’de sınırlı sayıda çalışmada “yaşlı konuşması” olarak kullanılan kavramın (*elderspeak*) bu çalışma aracılığıyla ayrımcılığa olan vurgusu nedeniyle “yaşçı dil” olarak kullanımı önerilmektedir. Düşük ve orta gelirli ülkelerde yaygınlığı daha fazla olan yaşlı ayrımcılığına dünya çapında her iki kişiden biri, Avrupa’da ise her üç kişiden biri maruz kalmaktadır. Yaşlı ayrımcılığının ülkemizdeki sıklığını ortaya koyan çalışmalara rastlanmamakla birlikte sağlık çalışanları ve üniversite öğrencilerine yönelik spesifik gruplarda yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Emredici konuşma (*patronizing speech*) veya ikincil bebek konuşması (*secondary baby talk*) olarak da bilinen “yaşçı dil” (*elderspeak*) yaşlı ayrımcılığın gizli kalmış biçimlerinden biridir (Lowery 2013). Yaşçı dilin günümüzde hem gündelik hayatın içinde hem de profesyoneller tarafından kullanıldığı bilinmektedir.

Yapılan çalışmalar, yaşçı dilin yaşlılar üzerinde olumsuz etkiye neden olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte yaşçı dil kullanımı ve ortaya çıkardığı sorunları çözmek amacıyla yapılan eğitim müdahalesinin etkili olduğu yapılan çalışmalarda ortaya konmuştur. Tüm bu sonuçlara dayanarak ülkemizdeki yaşçı dil kullanımını ortaya koyacak tanımlayıcı çalışmaların farklı örneklem gruplarında yapılması ve yaşçı dil kullanımını önleyecek ve yaşlı dostu dil

kullanımını geliştirecek deneysel çalışmaların yapılması ve ayrımcılığı önlemeye yönelik eğitim programlarının geliştirilmesi önerilebilir.

Yaşçı dilin, özellikle bakım hizmetleri, sağlık sistemleri ve sosyal yardım süreçlerinde dolaylı ya da doğrudan biçimde yeniden üretildiği gözlemlenmektedir. Bu tür iletişim pratikleri çoğu zaman iyi niyetli bir ilgi ya da koruyuculuk adı altında meşrulaştırılsa da özünde yaşlı bireylerin öznelliklerini ve karar alma kapasitelerini sınırlandırıcı bir işlev üstlenmektedir. Dolayısıyla yaşçı dil, yalnızca bireysel bir söylem tercihi değil, aynı zamanda kurumsallaşmış yaşlılık algısının da yeniden üretildiği bir ayrımcılık biçimi olarak değerlendirilmelidir. Bu çerçevede yaşlı bireylerle iletişimde kullanılan dilin, onların özerkliklerini ve toplumsal katılımlarını destekleyecek biçimde yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Öte yandan, yaşçı dilin toplumsal olarak doğallaştırılmış biçimlerde dolaşımda olması, bu iletişim tarzının “sorunlu” doğasının fark edilmesini zorlaştırmaktadır. Bu durum, yaş ayrımcılığının sıradanlaştırılmasına ve görünmezliğine neden olmakta; dolayısıyla bireysel farkındalık kadar, kurumsal ve yapısal düzeyde bir dönüşümü de zorunlu kılmaktadır. Eğitim programları, mesleki rehberlik çerçeveleri ve medya temsilleri aracılığıyla yaşlı bireylere yönelik saygılı, kapsayıcı ve eşitlikçi bir dilin inşası, yalnızca etik bir sorumluluk değil, aynı zamanda toplumsal adaletin ve kuşaklararası dayanışmanın inşası açısından da önem taşımaktadır.

Yaşçı dilin yalnızca yaş temelinde bir ayrımcılığın göstergesi olmadığı; aynı zamanda sınıfsal ve etnik farklılıklar bağlamında da değişkenlik gösterebileceğini de belirtmek gerekmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük yaşlı bireylerin, özellikle kamusal hizmetlerde ve sağlık sisteminde daha fazla yaşçı dile maruz kalabileceği düşünülmektedir. Bu durum, yaşlı yoksulluğu ve bakım ilişkilerindeki güç asimetrisiyle birleşerek yaşlı bireylerin deneyimlediği ayrımcılığı katmanlı hâle getirmektedir. Örneğin eğitim düzeyi düşük, düşük gelirli ya da yalnız yaşayan yaşlılara yönelik iletişimde daha basitleştirilmiş, küçümseyici ya da buyurgan bir dilin kullanılması, bu kişilerin hem hizmete erişimini hem de öznel iyi oluşlarını olumsuz etkileyebilir. Dil bariyerleri, kültürel farklılıklar ve etnik önyargılar, bu bireylerin sosyal hizmet sağlayıcılarıyla kurdukları iletişimde hem dışlayıcı hem de paternalist bir tutumu beraberinde getirebilir. Bu durum, yaşçılığın yalnızca bireysel önyargılarla sınırlı kalmadığını; kültürel çeşitliliğe duyarsız politikalar ve pratikler aracılığıyla yapısal bir soruna dönüşme ihtimalini de içermektedir. Bu nedenle, yaşçı dilin sınıfsal ve etnik bağlamlarda nasıl tezahür ettiğine dair daha fazla ampirik çalışmaya ve çok katmanlı analizlere ihtiyaç vardır.

Türkiye’de yaşçı dilin yaygınlığına ve kullanım biçimlerine ışık tutacak disiplinlerarası çalışmalara, özellikle de eleştirel gerontoloji perspektifinden yürütülecek nicel, nitel ve karma araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Farklı toplumsal kesimlerden ve meslek gruplarından bireyleri kapsayan betimleyici çalışmalar, yaşlı bireylerin deneyimlerini daha bütüncül bir biçimde ortaya koyabilir. Ayrıca, yaşçı dili önlemeye yönelik geliştirilecek yapılandırılmış eğitim programları ve müdahale temelli deneysel araştırmalar, profesyonel iletişimde yaşlı dostu söylem biçimlerinin yaygınlaştırılmasına katkı sunabilir. Sonuç olarak, yaşçı dilin kavramsallaştırılması, tanımlanması ve dönüştürülmesi, yalnızca dilsel bir mesele değil; yaşlı bireylerin toplumsal konumunu, görünürlüğü ve haklarını doğrudan etkileyen bir eşitlik ve hak temelli bir meseledir.

BİBLİYOGRAFYA

- Alden J. & Toth-Cohen S. 2014, "Impact of an Educational Module on Occupational Therapists' Use of Elderspeak and Attitudes Toward Older Adults". *Physical & Occupational Therapy in Geriatrics*, 33 (1), 1-16. doi:10.3109/02703181.2014.975884.
- Bakiner-Çekin A. & Çalışkan H. 2020, "Language and Culture". *Language Teaching and Educational Research*, 3 (1), 163-175. doi:10.35207/late.724966.
- Bellah R. N., Madsen R., Sullivan W. M., Swidler A. & Tipton S. M. 1985, *Habits of the Heart: Individualism and Commitment in American Life*, University of California Press. Berkeley.
- Cavallaro F., Seilhamer M. F., Chee F. Y. T. & Ng B. C. 2016, "Overaccommodation in a Singapore Eldercare Facility". *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 8 (37): 817-831. doi:10.1080/01434632.2016.1142553.
- Chee F. Y. T. 2011, *Elderspeak in Singapore: A Case Study*. Bitirme Projesi Raporu, Nanyang Technological University, Nanyang.
- Cockrell M. D. 2020, "Provider-Patient Interaction: Exploring Elderspeak in Simulated Preclinical Chiropractic Student Encounters". *Gerontology and Geriatric Medicine*, 6, 1-6. doi:10.1177/2333721420923453.
- Coleman C. K., Fanning K. & Williams K. N. 2015, "Comparing Person-Centered Communication Education in Long-Term Care Using Onsite and Online Formats". *J Gerontol Nurs*, 41 (11), 22-8. doi:10.3928/00989134-20150515-88.
- Coleman C. K., Hein M., Shaw C. A., Beachy T., Perkhounkova Y., Berkley A. & Williams K. N. 2022, "Developing and Testing Remote Implementation for the Changing Talk Online (CHATO) Communication Intervention for Nursing Home Staff: A Pilot Pragmatic Randomized Controlled Trial". *Innov Aging*, 6 (6). doi:10.1093/geroni/igac026.
- Cunningham J. & Williams K. N. 2007, "A Case Study of Resistiveness to Care and Elderspeak". *Research and Theory for Nursing Practice*, 21 (1), 45-56. doi:10.1891/rtnpijv21i1a006.
- Demir Dikmen R. 2023, "Yaş Ayrımcılığı: Etkiler ve Çözüm Önerileri". *Geriatrik Bilimler Dergisi*, 6 (1), 32-39.
- Fukaya Y., Koyama S., Kimura Y. & Kitamura T. 2009, "Education to Promote Verbal Communication by Caregivers in Geriatric Care Facilities". *Jpn J Nurs Sci*, 6 (2), 91-103. doi:10.1111/j.1742-7924.2009.00128.x.
- Fukaya Y., Suzuki K. & Shitita K. 2004, "Predictors and Correlates of the Frequency and the Length of Verbal Communications Between Nursing Staff and Elderly Residents in Geriatric Care Facilities". *Japan Journal of Nursing Science*, 1 (2), 107-115.
- Gökçe Kutsal Y. 2011. "Yaşlanan Dünyanın Yaşlanan İnsanları". <https://www.geriatri.org.tr/SempozyumKitap2011/3.pdf>. Erişim Tarihi: 01.03.2025.
- Gül Ünlü D. 2021, "Kişilerarası İletişimde Yaş Kalıpyargıları: Kuşaklararası İletişimde Yaşa Dayalı Kalıpyargıların Rolünü Anlamak". *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (2), 56-69.
- Happ, M. A. 2022, "Meeting the Challenges in Communication Change Intervention Development and Testing". *Innovation in Aging*, 6 (6), doi:10.1093/geroni/igac060.
- Harwood, J., Giles, H. & Ota, H. 1996, "College Students' Trait Ratings of Three Age Groups Around the Pacific Rim". *J Cross-Cultural Gerontol*, 11, 307-317. doi:10.1007/BF00115798.
- Henry J. D., Coundouris S. P. & Nangle M. R. 2024, "Breaking the Links Between Ageism and Health: An Integrated Perspective". *Ageing Research Reviews*, 95, 1-8.
- Herman R. E. & Williams K. N. 2009, "Elderspeak's Influence on Resistiveness to Care: Focus on Behavioral Events". *Am J Alzheimers Dis Other Dement*, 24 (5), 417-423.
- Hummert M. L. & Ryan E.B. 1996, "Toward Understanding Variations in Patronizing Talk Addressed to Older Adults: Psycholinguistic Features of Care and Control". *International Journal of Psycholinguistics* 12, 149-169.

- Kemper S. 1994, "Elderspeak: Speech Accommodations to Older Adults". *Aging, Neuropsychology and Cognition*, 1 (1), 17–28. doi:10.1080/09289919408251447.
- Kılıç N. P. 2017, "Sağlık Hizmetlerinde Bireysel Yaşlı Ayrımcılığı". *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi*, 25 (3), 53-77.
- Kılıç N. P. 2018, "Kuşaklararası İletişim: Üniversite Öğrencilerinin Yaşlılarla İletişim Biçimleri". *Journal of International Social Research*, 11 (55), 849–860. doi:10.17719/jisr.20185537256.
- Kim, H., Woods, D. L., Phillips, L. R., Ruiz, M. E., Salem, B., Jeffers-Skrine, K., & Salem, N. 2015, "Nursing Assistants' Communication Styles in Korean American Older Adults with Dementia: A Review of the Literature". *Journal of Transcultural Nursing*, 26 (2), 185-192.
- Lee M. & Lee J.Y. 2021, "An Investigation into Health Professionals' Perception of the Appropriateness of Elderspeak in a Korean Hospital Setting". *Journal of Pragmatics*, 172, 181–196.
- Levy B. & Langer E. 1994, "Aging Free from Negative Stereotypes: Successful Memory in China Among the American Deaf". *Journal of Personality and Social Psychology*, 66 (6), 989–997. doi:10.1037/0022-3514.66.6.989.
- López A. & Garcia M. 2024, "The Role of Cultural Context in Second Language Acquisition: A Review of Recent Studies". *Journal of Language and Culture*, 1 (2), 120-135.
- Lowery M. A. 2013, *Elderspeak: Helpful or Harmful? A Systematic Review of Speech to Elderly Adults*. Yüksek Lisans Tezi, Auburn. Alabama.
- McLaughlin K. 2020, "Recognising Elderspeak and How to Avoid Its Use with Older People". *Mental Health Practise*, 23 (3).
- Noriega, C., Pérez-Rojo, G., Velasco, C., Carretero, M. I., López-Frutos, P., Galarraga, L. & López, J. 2023, "Prevention of Older Adult Infantilization by Nursing Home Professionals: An Intervention Program". *Journal of Applied Gerontology*, 42 (7), 1620-1630. doi:10.1177/07334648231159981.
- O'Connor B. P. & Rigby H. 1996, "Perceptions of Baby Talk, Frequency of Receiving Baby Talk, and Self-esteem Among Community and Nursing Home Residents". *Psychology and Aging*, 11 (1), 147–154. doi:10.1037//0882-7974.11.1.147.
- Ota H., Giles H. & Gallois C. 2002, "Perceptions of Younger, Middle-aged, and Older Adults in Australia and Japan: Stereotypes and Age Group Vitality". *Journal of Intercultural Studies*, 23 (3), 253–266. doi:10.1080/07256860216390.
- Özen S. & Özbek Ç. 2017, "Çalışma Yaşamında Yaşlılık: Yaşlı Çalışanlar ve İnsan Kaynakları Uygulamaları". *Çalışma ve Toplum*, 2 (53), 51-76.
- Park M. & Kim M. 1992, "Communication Practices in Korea". *Communication Quarterly*, 40 (4), 398–404. doi:10.1080/01463379209369857.
- Ryan E. B. 2010, "Overcoming Communication Predicaments in Later Life". Ed. Hickson L. Hearing Care for Adults 2009: *Proceedings of the Second International Adult Conference*, 77-86.
- Ryan, E. B., Giles, H., Bartolucci, G. & Henwood, K. 1986, "Psycholinguistic and Social Psychological Components of Communication by and with the Elderly". *Language and Communication*, 6, 1-24.
- Sachweh S. 1998, "Granny Darling's Nappies: Secondary Babytalk in German Nursing Homes for the Aged". *Journal of Applied Communication Research*, 26 (1), 52–65. doi:10.1080/00909889809365491.
- Samuelsson C., Adolfsson E. & Persson H. 2013, "The Use and Characteristics of Elderspeak in Swedish Geriatric Institutions". *Clinical Linguistics & Phonetics*, 27 (8), 616-631. doi:10.3109/02699206.2013.773382.
- Schroyen S., Adam S., Marquet M., Jerusalem G., Thiel S., Giraudet A. L. & Missotten P. 2018, "Communication of Healthcare Professionals: Is There Ageism?" *Eur J Cancer Care*, 27 (1). doi:10.1111/ecc.12780.
- Schroyen S., Missotten, P., Jerusalem, G., Gilles, C., Adam, S. 2016, "Agesim and Caring Attitudes Among Nurses in Oncology". *International Psychogeriatrics*, 28 (5): 749-757.
- Shaw, C., Ward, C., Gordon, J., Williams, K., & Herr, K. 2022, "Characteristics of Elderspeak Communication in Hospital Dementia Care: Findings from The Nurse Talk Observational Study".

- International Journal of Nursing Studies*, 132. doi:10.1016/j.ijnurstu.2022.104259.
- Shenoy, R., Jodalli, P. S., Rao B., S., Shetty, A. S., Thomas, M., Shigli, K., Marchini, L. 2023, "Validation of Ageism Scale for Dental Students in India: A Cross Sectional Study", *F1000 Research*, 12: 413. doi: 10.12688/f1000research.130685.1.
- Simpson J. 2022, "Elderspeak-Is It Helpful or Just Baby Talk?" <https://merrill.ku.edu/news/article/2022/01/05/elderspeak-it-helpful-or-just-baby-talk>. Erişim tarihi: 01.03.2025.
- Spoelma T. M. & Marchiondo L.A. 2024, "A Shield Against Ageism: Self-affirmation Mitigates the Negative Effects of Workplace Age Discrimination on Well-being and Performance". *Journal of Organizational Behavior*, 45 (8), 1147–1169. doi:10.1002/JOB.2823.
- Tepley A., Schultz H. & Buchanan J. 2023, "An Examination of Gender Differences in the Perception of Elderspeak". *Innovation in Aging*, 7 (1). doi:10.1093/geroni/igad104.2693.
- Ting Y. 2023, "Cultural Influences on Language Development: Bridging the Gap in Bilingual Education". *Language Learning Review*, 47 (3), 99-112.
- WHO. 2024. *Global Report on Ageism*. <https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/demographic-change-and-healthy-ageing/combating-ageism/global-report-on-ageism>. Erişim tarihi: 06.03.2025.
- Williams K. N., Coleman C. K., Perkhounkova Y., Beachy T., Hein M., Shaw C. A. & Berkley A. 2020, "Moving Online: A Pilot Clinical Trial of the Changing Talk Online Communication Education for Nursing Home Staff". *The Gerontologist*. doi:10.1093/geront/gnaa210.
- Williams K. N., Herman R., Gajewski B. & Wilson K. 2009, "Elderspeak Communication: Impact on Dementia Care". *American Journal of Alzheimer's Disease & Other Dementias*, 24 (1), 11-20. doi:10.1177/1533317508318472.
- Williams K., Coleman C. K., Hein M., Shaw C., Perkhounkova Y. & Beachy T. 2023, "Promoting Elderspeak Awareness: Adapting Changing Talk Online Communication Education for Adult Day Services Staff". *Res Gerontol Nurs*, 16 (2), 85-94. doi:10.3928/19404921-20230220-04.
- Williams K., Kemper S. & Hummert M. L. 2003, "Improving Nursing Home Communication: An Intervention to Reduce Elderspeak". *Gerontologist*, 43 (2), 242-7. doi:10.1093/geront/43.2.242.
- Williams K., Kemper S. & Hummert M. L. 2004, "Enhancing Communication with Older Adults: Overcoming Elderspeak". *J Gerontol Nurs*, 30 (10), 7-25. doi:10.3928/0098-9134-20041001-08.
- Williams, K. N., Perkhounkova, Y., Herman, R., & Bossen, A. 2017, "A Communication Intervention to Reduce Resistiveness in Dementia Care: A Cluster Randomized Controlled Trial". *Gerontologist*, 57 (4), 707–718. doi:10.1093/geront/gnw047.
- Williams, K., Shaw, C., Lee, A., Kim, S., Dinneen, E., Turk, M., Jao, Y. L., & Liu, W. 2017, "Voicing Ageism in Nursing Home Dementia Care". *Journal of Gerontological Nursing*, 43 (9), 16–20. doi:10.3928/00989134-20170523-02.
- Zhang M., Zhao H. & Meng F. P. 2020, "Elderspeak to Resident Dementia Patients Increases Resistiveness to Care in Health Care Profession". *INQUIRY: The Journal of Health Care Organization*, 57, 1-5. doi:10.1177/0046958020928565.